

2022-08-27
YTTRANDEUmeå Tingsrätt, Mark- och miljödomstolen
Box 138
901 04 Umeå
mmd.umea@dom.se

Mål M 954–22

UMEÅ TINGSRÄTT
Domare 2:7
INKOM: 2023-08-30
MÅLNR: M 954-22
AKTBIL: 194

Copperstone Viscaria AB ansökan om tillstånd enligt miljöbalken till att bedriva gruvverksamhet vid Viscaria, Kiruna kommun

Naturskyddsföreningen i Norrbotten (SNF vidare i texten) lämnar härmed sitt yttrande över ansökan ovan.

Naturskyddsföreningen principiella inställning

Omställningen till ett hållbart, resurseffektivt och fossilfritt samhälle nödvändiggör ett skifte från dagens linjära till en cirkulär ekonomi. Ett kretslopp måste skapas för material genom längre livscykler för produkter, ett ökat återbruk av dessa och en väsentligt större materialåtervinning. I stället för den kedja som utmärker den linjära ekonomin; "råvara-produkt-avfall", bör material cirkuleras i så hög utsträckning som möjligt. Därigenom skall behovet till utvinning av nya naturresurser minimeras. De framsteg som har gjorts mot en mer cirkulär ekonomi är inte tillräckliga varför flera åtgärder krävs för att öka återvinningen av råvaror och framför allt metaller. SNF förordar därför en mineralhierarki, som innehåller följande steg, (A) Minimera efterfrågan av metaller och andra mineral, (B) Återbruka produkter och komponenter, (C) Återvinn redan brutna mineral, (D) Tillämpa alternativa metoder för utvinning och allra sist, (E) Utvinn nya mineral (gruvdrift).

Vidare så måste den hänsynslösa överkonsumtionen i de redan industrialiserade delarna av världen avbrytas och en omfördelning av resurser ske till förmån för länder med en idag lägre industrialiserings- och levnadsnivå. En ändrad och minskad konsumtion bör också leda till helt andra produktionskrav där öppnandet av nya gruvor alls inte ingår i den cirkulära ekonomin.

SNF mineralpolicy är vidare väldigt tydlig vad gäller samernas rätt till fritt och på förhand informerat förhandssamtycke (FPIC) vid en eventuell exploatering, som allvarligt försvårar möjligheten att bedriva renskötsel.

Ansökans med MKB omfattning

SNF har i tidigare mål framfört att det vid kungörelse av ansökningar och prövningar som denna inför slutliga yttranden till domstolen är oerhört svårt att granska och tillgodogöra sig all materia. Vid mottagande av handlingarna efter kungörelsen innehöll leveransen 141 aktbilagor och bland dessa tre (3) versioner av MKB. SNF har full förståelse för behovet av kompletterande utredningar och undersökningar som resultat av olika myndigheters frågor och krav. Det är också uppenbart att mycket kan hinna hända under "processtiden".

Därför menar SNF att för en granskning skulle det underlätta om det vid kungörelsen finns en helt uppdaterad MKB (utan rättelsehänvisningar till tidigare versioner) med bilagor innehållande de slutliga ändringar som har skett i ansökan.

Därför borde kungörelsen kunna innehålla, i förhållande till ursprungligt inlämnade ansökningshandlingar; **A** Uppdaterad Teknisk beskrivning, **B** uppdaterad MKB och **C** uppdaterad Avfallshanteringsplan jämte övriga för ansökan avgörande handlingar.

2022-08-27
YTTRANDE

Erforderlig fackkompetens för detaljgranskning av alla delar av ansökan har inte SNF kunnat anlita, men vi är övertygade om att fackmyndigheter har fått allt erforderligt underlag och kunnat leverera tillräckliga avgöranden.

Kända grundförutsättningar

I det avsedda området för nu sökt verksamhet har gruvverksamhet tidigare bedrivits både som dagbrott och som underjordsbrytning av malm.

Delar av tidigare infrastruktur finns kvar. Gråbergssupplag finns redan liksom sandmagasin m.m. Den omgivande naturen och miljön är påverkad av den tidigare verksamheten. Utsläpp i olika former till luft och vatten har skett. Återställande och efterbehandling av naturen efter tidigare gruvverksamhet har skett i viss omfattning men inte så att området återgått till en karaktär motsvarande den före gruvverksamheten.

Förutsättningarna för rennäringen och i synnerhet för Laevas sameby har begränsats av intrången i området och torde inte ha avsevärt förbättrats efter återställande och efterbehandling.

Om tillstånd ges för återupptagande av gruvverksamhet i sökt område måste därför en fortsatt ökad påverkan från verksamheten på natur och miljö för människor och djur minimeras och stränga krav lämnas för säkerställande av detta.

Behovet av koppar och produktion i Viscaria

Enligt US Geographical Survey har det sedan 1950 alltid i världen funnits kopparreserver för 40 år och tillgängliga koppartillgångar för mer än 150 år. De kända kopparreserverna uppgavs år 2013 vara 680 miljoner ton och koppartillgångarna mer än 3 500 miljoner ton.

”EU har listat 34 mineral och metaller som bedöms som kritiska och/eller strategiska för vårt samhälle och för välfärden. Dessa råvaror ingår i nyckelteknologier för att säkra grön omställning, digitalisering samt för rymdindustri och försvar. Vad som gör dem kritiska är deras ekonomiska betydelse i relation till risken för störningar i tillgången (tillgångsrisk). Den senaste listan, som fastställdes 2023, inkluderar dessutom en grupp om 16 så kallade strategiska råvaror vars prioritet är ännu högre. Av dem är två metaller inte klassade som kritiska utan endast som strategiska: koppar och nickel. Deras globala produktion är tillräckligt diversifierad för att de inte skall ha tillräckligt hög tillgångsrisk (SNF understrykning) men de betraktas ändå som så fundamentala för framför allt elektrifiering att de lyfts till den strategiska klassifikationen.” (SGU)

Koppar fanns inte med på EU-listan år 2020, men har nu tillkommit av skäl som säkert kan diskuteras.

Produktionen i Viscaria avses ske under 10 år, vilket är en mycket kort tid. Det framkommer att produktionen kan komma att förlängas, vilket väl måste vara en förutsättning för att verksamheten både skall bli lönsam och ekonomiskt hållbar. Den korta tidshorisonten, i samband med den relativt lilla planerade årsproduktionen (3Mton råmalm per år), ger dock anledning till funderingar över skäligheten till förnyad gruvbrytning i området.

Sulfidmineralerna ger också anledning till farhågor inför framtiden. Av texten framgår ”En relativt stor andel av sulfidmineralerna bedöms vara potentiellt syrabildande”. De

2022-08-27
YTTRANDE

redovisade sulfidsvavelhalterna och NPR-kvoterna skall anses vara tillfyllest, men ger väl ändå anledning till stor vaksamhet inför produktion och efterbehandling. SGU har påtalat frågan om framtida "surt lakvatten".

SNF ser dock mycket positivt på bolagets avsedda ReMining, som enligt den mineralhierarki vi företräder är eftersträvansvärd.

Teknisk beskrivning

Gruvbrytning och anrikning

SNF har inga invändningar mot redovisade konsekvensutredningar avseende dammhaverier. Däremot menar SNF att en vidare utredning bör ske innefattande även LKAB dammar öster och söder om Nihkagobba, så att de kumulativa effekterna på samtliga dammar beräknas.

Påverkan på miljö och klimat

Påverkan på naturmiljön

"Markanspråket bedöms medföra stora negativa konsekvenser utifrån att stora arealer (sammanlagt 324 ha) med Högt naturvärde (främst rikkärrsområden) och Påtagligt naturvärde (en tjärn, vissa våtmarker samt fjällbjörkskog) tas i anspråk och att denna påverkan förväntas vara definitiv så att förekommande naturvärden försvinner. Möjliga skyddsåtgärder bedöms inte kunna reducera påverkan på ett betydande sätt." (Bil. B8 sid 4). Beskrivningen är besvärande vad avser följderna för en återetablering.

Det är fullt möjligt att Copperstone har föreslagit kompensation för förlorade områden, men SNF har inte kunnat återfinna förslag till kompensation bland alla aktbilagor. I det avseendet menar SNF att av tidskriften Science nyligen redovisad genomförd granskning av ett antal projekt för klimatkompensation för skogar väl så bra kan vara vägledande: "Jämfört med att ha undvikit utsläppen i första hand är klimatkompensation ett osäkrare kort".

Det går inte att kompensera för förstörd och förlorad mark.

Utsläpp till atmosfären

En i allt väsentligt totalt enad forskarvärld är överens om att utsläppen av växthusgaser måste minska NU. Alla nya utsläpp skall då självklart också undvikas och helst undvikas helt.

Bolaget redovisar i två scenarier beräknade utsläpp av kg CO₂e. I det första (mest gynnsamma) scenariot beräknas det bli 263 kg/ton per producerad vara och i det andra scenariot 1407 kg/ton. Multiplikatorn med avsedda miljoner ton som avses produceras ger avsevärda mängder oönskade utsläpp i atmosfären. Utsläpp som under produktionstiden inte kan kompenseras på något sätt. Det blir en betydande klimatpåverkan som tillkommer. En oönskad och onödig klimatpåverkan.

Damning från järnvägstransporter

Malmkoncentratet avses transporteras på öppna järnvägsvagnar. Bolaget redovisar att Lignin kommer att användas vid behov för dammbekämpning vid transport av magnetitkoncentrat i öppna tågsvagnar. SNF vill i detta avseende påtala att vi till Mark- och Miljööverdomstolen i överklagandet av deldomen gällande nytt tillstånd för Kaunis Iron tagit upp frågan gällande otäckta järnvägsvagnar i jämförelsen med täckta lastbilar. Lignin har använts vid Kaunis Iron transporter. Vid Bergfors har uppmätts mycket höga doser av föroreningar i naturen som endast kan kopplas till malmtransporterna.

2022-08-27
YTTRANDE

En vidare utredning av dessa förhållanden bör ske liksom granskning av vilka krav det skall vara på täckningen av järnvägsvagnarna, som nu Copperstone avser använda.

Utsläpp till vatten

Luossajärvi är i nuläget påverkad av utsläpp och läckage från Viscarias och LKAB:s gruvområden. Till följd av utspädning, biologiska processer och fastläggning är påverkansgraden lägre i Pahtajoki än i Luossajärvi. Vattenkvaliteten i Luossajärvi och Pahtajoki är främst påverkad av lågtoxiska ämnen. Läckaget från de båda gruvområdena orsakar förhöjda halter av metaller i recipienterna, särskilt uran och zink. I Rautasälven där flödet är mångdubbelt större, är påverkan mycket begränsad.

Nu föreslår bolaget att utsläpp ska ske till både Pahtajoki och Luossajärvi. Bolaget uppger att försöken med reningen av vattnet till recipient genom pilotanläggningen med den s.k. jonbytestekniken har gett mycket goda resultat, varför påverkan på Natura 2000 området Torneälven skulle bli i det närmaste försumbar. Redovisade resultat från Pahtajoki i Rautasälven respektive 1 km nedströms visar också på hög utspädningsfaktor.

10% av vattnet på årsbasis avses ändå släppas orenat förbi reningsverk. Genom utspädningen i Rautasälven menar bolaget att påverkan på Torneälven i det närmaste skall bli försumbar. SNF anser att den samlade kumulativa effekten i Torne älven måste granskas innefattande alla gruvprojekten; Viscaria + Nunasvaara + Kaunisgruvorna.

Bolaget avser vidare att använda Xantater som samlare för sulfidmineralet. Påverkan på utsläppen redovisas inte.

SNF vill även här hänvisa till överklagan av deldomen gällande det nya tillståndet för Kaunis Iron. Frågan om Xantater i utsläppsvattnet har i det målet granskats i flera omgångar och i överklagan finns ytterligare en redovisning. Frågan är fortfarande inte avgjord. Resultatet kan komma att påverka utsläppshalterna från Viscaria och då inte minst de orenade utsläppen.

Naturvärdesinventeringar

Copperstone har för naturvärdesinventeringar nyttjat samma konsultbolag som Talga AB använt vid miljöprövningen avseende Nunasvaara södra. Inför och vid huvudförhandlingen i det målet anförde SNF synpunkter på precision och detaljeringsgrad på det av Talga redovisade resultatet. SNF har vidare under sommaren 2023 kompletterat naturvärdesinventeringarna gällande Nunasvaara södra och överlämnat resultaten till Mark- och miljööverdomstolen inför beslut om prövningstillstånd. Slutsatsen efter årets kompletterande inventeringar utmynnade i SNF bedömning att konsultbolagets redovisningar grovt underskattade naturvärdena och skyddsvärd natur i dessa områden.

SNF har inte haft resurser för några fältinventeringar eller möjligheter till djupare studier i artdatabanken för att i detta skede ytterligare granska redovisade resultat i Copperstones ansökan i bilagorna B1, B 1 A och B 8. Därför har vi inte heller anledning att i detta ärende ifrågasätta konsultbolagets redovisningar i angivna bilagor.

2022-08-27
YTTRANDE

SNF noterar att detaljeringsgraden har varit översiktlig men medel inom det avsedda verksamhetsområdet. Få fynd har också skett inom det avsedda verksamhetsområdet utan gjorda fynd har huvudsakligen skett utanför. Sammantaget finns 14 naturvärdesområden redovisade och få inom det avsedda verksamhetsområdet

Avseende fågelinventeringarna (2021 och 2022) har de vissa skillnader i resultat. Dessa skillnader uppges ha sin grund i inventeringsområdenas olika storlekar. Häckningar av fjällvråk (NT) och myrsnäppa tillkom år 2022.

Fyndet av myrsnäppa på Kirunavuoma söder om Nihkagobba förtydligar att de blöta våtmarkerna i detta område utgör ett värdefullt habitat för våtmarksfåglar. I samma område har även påträffats flera mer allmänna arter som sångsvan, trana, kricka, grönbena, småspov och enkelbeckasin.

För ingen av de förekommande fågelarterna bedöms sökt verksamhet, även utan nämnda skyddsåtgärder, medföra påverkan som försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos arternas bestånd på lokal, regional eller nationell nivå.

För båda arterna (groda och skogsödla) bedöms det föreligga en risk för att dessa dödas eller skadas i samband med sökt verksamhet, exempelvis i samband med markarbeten. Risken för påverkan bedöms inte helt kunna undvikas även om vissa skyddsåtgärder möjligen kan reducera påverkan.

Rennäringen

SNF kan bara beklaga att en verklig dialog mellan bolaget och de berörda samebyarna inte har kunnat bli en verklighet. Samebyarnas oro och irritation är berättigad och måste tas på största allvar. SNF har bibringats uppfattningen att bolagets högsta ledning verkligen har varit angelägen om en reell och transparent dialog om hot, risker och möjligheter.

"Delar av det planerade verksamhetsområdet vid Viscaria är redan idag obrukbart som renbete på grund av tidigare gruvidrift (sandmagasin, gråbergssupplag och vägar) samt vindkraftverkens uppställningsytor med tillfartsvägar. Det område som kommer att stängslas av eller på annat sätt bli definitivt otillgängligt för renskötseln under gruvans drift beräknas till 8 km² varav ca 1,5 km² redan idag är hårdgjorda och/eller exploaterade ytor som inte erbjuder renbete. Beräknat bortfall av potentiell betesmark motsvarar ungefär 0,2 % av samebyns året-runt-marker, eller 0,14 % av samebyns hela, tillgängliga areal. Ur ett sammantaget perspektiv för hela renskötseln i en sameby brukar denna typ av beräkningar inte vara relevant, men bortfallet nämns här dels eftersom ersättning för detta bortfall av renbete normalt regleras genom markanvisningsprocessen, dels för att läsaren ska ha storleksperspektivet med sig."

"Sammanfattningsvis bedöms den föreslagna verksamheten komma påverka möjligheten för Laveas sameby att bedriva rennäring i liten omfattning, och för Gabna sameby i ringa omfattning. Beaktat föreslagna åtgärder bedöms rennäringen i stort kunna fortgå som idag." Samtliga citat är från av bolaget redovisade underlag. SNF kan återigen konstatera att utan samebyarnas medverkan blir de redovisade utredningarna helt meningslösa och utan relevans då endast rensköterna de facto kan bedöma konsekvenserna av den ständigt pågående processen med minskning av för näringen brukbara områden.

2022-08-27
YTTRANDE

Utan att besitta för näringen relevant kompetens och utan att kunna värdera förslagen kan SNF ändå konstatera att bolaget har bemödat sig om att söka nya lösningar med förslag till nytt spärrstängsel, flyttledssträckning, ersättningar och försök till skapande av nya vinterbetesområden.

Samhällsekonomisk konsekvensanalys

SNF erfarenheter av likartade redovisningar inför förestående etableringar och projekt är att de tämligen konsekvent är alldeles för positiva vad avser faktiska arbetstillfällen som blir av samt ekonomiskt utfall för kommunen. Kommunföreträdare inges hopp om "Guld och gröna skogar". Verkligheten kan bli en helt annan.

SNF måste ändå ge bolaget erkännande för vad som uppfattas som stort lokalt ansvarstagande och engagemang i samhällsfrågor med ett brett omfång.

Samlad slutsats

Naturskyddsföreningen Norrbotten har efter samråd med föreningens rikskansli beslutat godta redovisad ansökan, men vi förbehåller oss rätten att vid huvudförhandlingen återkomma i frågor, där vi fått en djupare insikt och vilka vi inför detta yttrande inte i alla avseenden kunnat analysera.

Bolaget har visat mycket god samarbetsvilja och transparens under processen med ansökningsförfarandet.

Samtidigt kan vi inte underlåta att framföra vår uppfattning om att en satsning på enbart ReMining hade varit mer eftersträvarvärd, och vår bestämda uppfattning att nyöppnande av gruvan Viscaria inte utgör en önskvärd del på vägen mot den nödvändiga klimatomställningen.

Marcus Lidström

Vice ordförande Naturskyddsföreningen i Norrbotten